

בתי המשפט

ת"א 2265/08		בית המשפט המחוזי בירושלים	
20/01/2010		כב' השופט יוסף שפירא	בפני:

בעניין: 1. עזבון המנוח זהר דפן ז"ל

2. יעל אנט דפן

3. אהרון דפן

ע"י ב"כ עו"ד ש' לוי ואח'

התובעים**נ ג ד**

המאגר לביטוח חובה "הפול" בע"מ

ע"י ב"כ עו"ד ע' לוי ומ' דחלה

הנתבעת**פסק דין**

לפני תביעתו של עזבון המנוח זהר דפן ז"ל ויורשיו, לפיצוי בגין נזקיהם על פי הוראות [חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תשל"ה-1975](#). אימתי יסטה בית המשפט משיעור השכר הממוצע במשק, עת פוסק הוא את הפיצוי בגין אובדן כושר השתכרותו של קטין שנפגע בתאונת דרכים? האם יש להותיר את שיעור החסכון על 30% במקרה בו נפסק כי בסיס השכר עולה על השכר הממוצע במשק? האם יש לשנות את שיעור הריבית הנהוגה בשיעור 3% בה מהוונים הפיצויים? האם הפסד תגמולי הפנסיה נכללים בפיצוי בגין שנות ההשתכרות האבודות? אלו השאלות העומדות לפני בהליך זה.

הצדדים

1. התובע 1 הינו עזבונו של זהר דפן ז"ל (להלן: "המנוח"), יליד 31.7.1991, אשר מצא את מותו בתאונת אופנוע ביום 28.3.2008.
התובעים 2-3 הינם אימו ואביו של המנוח, אשר תובעים כמורשיו.

הנתבעת הינה חברת הביטוח אשר ביטחה באותה העת את האופנוע, והיא אינה חולקת על חבותה.

רקע עובדתי

2. המנוח נסע עם אופנועו ברחוב מרדכי שלום בירושלים, ועל פי חקירת המשטרה החליק במהלך נסיעתו וכתוצאה מחבלה בראשו מצא את מותו במקום. המנוח יליד הארץ, אולם עקב שהיית אמו בגרמניה הוא התגורר שם במשך 4 שנים. המנוח שב להתגורר בישראל בשנת 2006 והצטרף לבני גילו בכיתה י' בבית הספר הגימנסיה העברית בירושלים. מלבד לימודיו התיכוניים, שאף בהם הרחיב אופקיו מעבר לנדרש, עסק התובע בפעילויות ספורטיביות ובפעילויות לימודיות נוספות, אשר אפרטן להלן.

טענות התובעים

3. התובעים אינם חולקים על הקביעות הנורמטיביות שנקבעו בע"א 10990/05 דוד פינץ נ' הראל חברה לביטוח בע"מ, תק-על 2006(2), 199 (להלן: "הלכת פינץ") אולם טוענים כי הוכח שהמקרה דנן הינו המקרה החריג בו יש לסטות משיעור השכר הממוצע במשק, וכי יש לשלש. כמו כן טוענים הם כי יש לסטות משיעור החסכון, אשר נקבע בפסיקה על 30%, וכי מתווה חייו המקצועיים של המנוח מביאים בהכרח למסקנה כי היה עובד עד גיל 70 לפחות. לבסוף, עותרים הם לשינוי שיעור ההיוון, וטוענים כי יש להוון את הפיצויים בשיעור ריבית הנמוך מ 3%.

טענות הנתבעת

4. הנתבעת טוענת כי המקרה דנן אינו המקרה החריג בו יש לסטות מדרך החישוב שנקבעה בהלכת פינץ, ויש לחשב את הפיצוי בהתאם. אשר לשאלת ההיוון, טוענת הנתבעת כי במידה ואכן יש מקום להורות על שינוי שיעור הריבית בה מהוונים הפיצויים, הרי שיש להעלותה ולא להפחיתה.

דיון

5. הליכים כגון אלו, העוסקים בפטירת קטין ללא תלויים, מסתיימים בדרך כלל באופן מהיר יחסית, לאור הלכת פינץ. במקרה דנן טענו התובעים ביחס לפרמטרים אשר נקבעו בהלכת פינץ, וכאן עיקר יריעת המחלוקת בין הצדדים.

אציין כבר עתה כי יש לברך את שני הצדדים על כך שלא טענו טענות בעלמא ביחס לשאלות שמחלוקת, אלא הביאו עדויות וחוות דעת מלומדות, התומכות כל צד בטענותיו, לשיטתם.

6. טרם אדון בסוגיות העיקריות שבמחלוקת, אסיר מעל הדרך את סוגיות קביעת הפיצויים בראשי הנזק כאב וסבל, הוצאות קבורה ולוויה, ושיפוי בגין התשלום לאמבולנס.

כאב וסבל

7. התובעים זכאים לרבע הפיצוי המקסימאלי, על פי [תקנה 4 לתקנות הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים \(חישוב פיצויים בשל נזק שאינו נזק ממון\), התשל"ו-1976](#), ששיעורו הינו 42,208 ₪.

הוצאות קבורה ולוויה

8. התובעים צירפו כנספח 2 לתחשיב הנזק קבלה על סך 8,660 ₪ ששולמה עבור הקמת מצבתו של המנוח, הנושאת את התאריך 27.4.2008. בסיכומיהם עותרים הם לפיצוי בראש נזק זה בשיעור ההוצאה הנ"ל בצירוף ריבית והצמדה מיום ששילמוה ועד ליום תשלום הפיצוי. הנתבעים מודים בחבותם לשאת בעלות הקמת המצבה, על אף שטענו בשגגה כי לא הוכחה, אולם חולקים הם על כל סכום נוסף.

9. ההוצאות אשר בגינן ניתן פיצוי בראש נזק זה, מכוח הוראת [ס' 19 לפקודת הנזיקין](#), הינן הוצאות הקבורה בלבד (ראו: [ע"א 813/81 ציון חברה לבטוח בע"מ נ' עיזבון המנוח דוד בוסקילה](#), פ"ד לח(4), 785; [ת"א \(תל-אביב-יפו\) 2672/00 עזבון המנוח שחר עגבי ז"ל נ' איילון בע"מ - חברה לבטוח](#) (אתר נבו, 1.2.2005); [ת"א \(באר-שבע\) 3334/04 לוי רחל נ' לוי ליאת](#) (אתר נבו, 8.10.2006)). על אף זאת, נקבע לא אחת, כאשר עסקינן בפיצוי בגין הוצאות הקבורה והלוויה, יכול בית המשפט לפסקו על דרך האומדנה (ראו: [דוד קציר פיצויים בשל נזק גוף](#) (מהדורה חמישית, 2003); [ת"א \(מחוזי, ת"א\) 1924/99 צרור אורנית נ' המגן חברה לביטוח בע"מ](#), תק-מוח 2005(1), 7205).

במקרה דנן הוכח שיעור התשלום ששולם עבור הקמת המצבה. סכום זה אינו שנוי במחלוקת והתובעים אינם עותרים לפיצוי נוסף. לאור האמור, אני קובע כי הנתבעת תפצה את התובעים בסך 9,732 ₪ (סכום החשבונית בתוספת ריבית והצמדה עד ליום מתן פסק הדין).

10. על אף האמור אציון כי לטעמי עובדת קיומן של הוצאות נוספות שנלוות להליך הקבורה מלבד ההוצאה עבור המצבה וללא הוצאות השבעה שאינן ברות פיצוי בראש נזק זה, הינה מן המפורסמות (ראו: [ת"א \(י-ם\) 8482/06 עיזבון המנוח עמי מידלש ז"ל נ' המאגר הישראלי לביטוחי רכב \("הפול"\)](#), פסקה 31 (אתר נבו, 27.5.2008)). במידה והתובעים היו טוענים להוצאות כאלו, ייתכן והייתי נעתר לבקשה כאמור, אולם אין כך במקרה דנן.

שיפוי בגין התשלום לאמבולנס

11. התובעים צירפו כנספח 2 לתחשיב הנזק קבלה על סך 586 ₪ בגין פינוי המנוח ז"ל באמבולנס, אשר על פי חותמת בנק הדואר שולמה ביום 21.5.2008. הנתבעת אינה מתנגדת לשיפוי התובעים בגין הוצאה זו, לפיכך אני קובע כי הנתבעת תפצה את התובעים בסך 648 ₪ (כולל ריבית והצמדה מיום התשלום בבנק הדואר ועד יום מתן פסק הדין).

פיצוי לקטין בראש הנזק של אובדן השתכרות בשנים האבודות

המתווה הנורמטיבי

12. הסוגיה של אופן חישוב הפיצויים בראש הנזק של אובדן השנים האבודות, ביחס לניזוק קטין ללא תלויים, נדונה בערכאות המבררות מספר פעמים לאחר הולדתה של הלכת אטינגר הראשונה ([ע"א 140/00 עזבון המנוח מיכאל אטינגר ז"ל נ' החברה לשיקום ופיתוח הרובע היהודי בעיר העתיקה בירושלים בע"מ](#), פ"ד נח(4), 486). אף מותב זה דן בסוגיה זו כאשר הובא לפניו עניינם של המנוח חגי פינץ ז"ל ויורשיו, [בת"א \(ירושלים\) 6456/04 דוד פינץ נ' הראל חברה לביטוח בע"מ](#), תק-מח 2005(4), 2670 (להלן: "פרשת פינץ בבית המשפט המחוזי"), התביעה שהינה מושא הלכת פינץ.

בהלכת פינץ, בחן כב' השופט (כתוארו אז) א' ריבלין סוגיה זו על מכלול היבטיה, וקבע כי כאשר מדובר בניזוק קטין ללא תלויים, אין להיזקק לנתונים סטטיסטיים המפורסמים על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: "הלמ"ס") לצורך חישוב שיטת הידות, אלא יש לחשב את הפיצויים בהתאם למצבו הנוכחי בלבד של הניזוק, ולחשב את הפיצויים על פי 30% מבסיס השכר (ניכוי הוצאות קיום בשיעור 70% מבסיס השכר).

ביחס לשיעור בסיס השכר, קבע כב' השופט ריבלין כי יש לקובעו על פי נתוני הלמ"ס – על פי שיעור השכר הממוצע במשק.

גיל הפרישה נקבע בהתאם [לחוק גיל פרישה, התשס"ד-2004](#) (להלן: "חוק גיל פרישה"). לאור קביעותיו אלו, נקבעה נוסחה על פי יחושבו הפיצויים: 30% X שיעור השכר הממוצע במשק X היוון כפול ל- 46 שנות השתכרות (מגיל 21 ועד גיל 67), מהגיע המנוח לגיל 21.

13. טרם הלכת פינץ, קבע בית המשפט העליון [בע"א 10064/02](#) "מגדל" חברה לביטוח בע"מ נ' רים אבו חנא, תק-על 2005(3), 3932 (להלן: "הלכת רים אבו חנא"), כי, ככלל, בסיס השכר אשר ייקבע במקרה בו הניזוק הינו קטין אשר טרם התגבש מסלול עבודתו, יהיה על פי שיעור השכר הממוצע במשק, ללא הבדל מגדרי או מגזרי, כדלקמן:

"הנחת עבודה היא לנו, בנוגע לקטינים שטרם הגיעו במועד התאונה לגיל בגרות, ואשר מסלול עבודתם ודרך השתכרותם טרם התגבשו, כי יש לערוך את חישוב אבדן כושר ההשתכרות שלהם על בסיס ההנחה שאילולא התאונה היו משתכרים כשיעור השכר הממוצע במשק." (שם, פסקה 46).

אולם, כבר בהלכת רים אבו חנא נקבע כי ייתכנו חריגים לכלל זה, כך:

"זוהי חזקה – אך היא ניתנת לסתירה – והשאלה שעוד נותר לברר נוגעת לטיבו של המסד הראייתי המאפשר סטייה מחזקה זו." (שם, שם).

וכן:

"ככל שאדם מתבגר נצברים נתונים על לימודיו, תחביביו, כישוריו, התמדתו בדרך מסוימת וכיוצא באלה. לאור הנתונים הללו עשוי להתפזר הערפל בדבר פוטנציאל השתכרותו העתידי של הקטין. ממילא האפשרות לסטות מן ההנחה העובדתית מסתברת יותר ככל שגילו של הקטין מתקרב יותר אל עבר תום תקופת הקטינות ותחילת תקופת העבודה, אלא שגם אז, ככלל, אפשרות הסטייה נמוכה היא." (שם, שם).

14. הלכת רים אבו חנא והלכת פינץ אושרו פעם אחר פעם בפסיקותיו של בית המשפט העליון (ראו: [ע"א 4641/06](#) מנורה חברה לביטוח בע"מ נ' עיזבון כרכבי [אתר נבו, 19.12.2007], [ע"א 8414/07](#) איהאב קסואני נ' אליהו חברה לביטוח בע"מ [אתר נבו, 23.6.2009]), אולם תמיד התעוררה השאלה מהו המקרה החריג בו ניתן יהיה לסטות משיעורם של הפרמטרים אשר נקבעו בהלכות אלו.

סוגיה זו נדונה במלוא עוזה בפרשת אטינגר השניה ([ע"א 9980/06](#) עיזבון המנוח מיכאל אטינגר ז"ל נ' עיריית ירושלים, תק-על 2009(1), 2547), שם קבע כב' המשנה לנשיאה א' ריבלין כך:

"הנה-כי-כן, חריגה מהנחת המוצא המבססת את הפיצוי בגין הפסדי ההשתכרות על רמת השכר הממוצע במשק מותרת רק באותם מקרים שבהם הוכחו במשפט נתונים עובדתיים חריגים

המתייחסים לנפגע עצמו והמוציאים אותו מגדר הנחת העבודה המשמשת ברגיל לפיצוי ניזוקים קטינים. (שם, 2251).

ובהמשך :

"נתון המצדיק סטייה מן החזקה האמורה צריך לפיכך שיהיה נתון מוכח, המלמד על בחירה אישית של הנפגע המחריגה אותו מגדר מגוון האפשרויות העומדות בפני כל ילד וילדה בישראל, מגוון המוצא ביטוי משוקלל ברמת השכר הממוצע במשק - זו המביאה כבר בחשבון את רמות ההשתכרות הגבוהות מן הממוצע, כמו גם את אלה הנמוכות הימנו. הבחירה, למותר לציין, אינה בהכרח פועל יוצא של שכר בלבד ואדם בעל כישורים מיוחדים עשוי לנתב אותם למסלול שאין בצידו הכנסה גבוהה אלא הגשמת שאיפות אחרות." (שם, 2252)

בית המשפט הדגים את כוונתו במושג 'הסטוריה תעסוקתית', כדלקמן :

"בהקשר זה, לא הרי ילד רך בשנים שהצטיין בלימודי החשבון כהרי נער המתקרב לגיל הבגרות ומשתלב, דרך קבע, בקבוצת ספורט מקצוענית. ובדומה, לא הרי נערה המגלה כשרון רב בחוגי ההעשרה כהרי ידידתה שהשתלבה בפועל בתחום ההי-טק ובית המשפט משתכנע כי לכך כיוונה את מסלול חייה. המדובר בנתונים אשר, ככלל, מלמדים כי הנפגע, חרף היותו קטין, רכש לו, בפועל, 'היסטוריה תעסוקתית', לאמור פיתח כישורים מיוחדים שאינם מאפיינים, ברגיל, ילד או ילדה בישראל, או שעסק בפועל בעיסוק שעתיד להמשך גם בחייו הבוגרים." (שם, 2253).

15. דברים אלו עוגנו אף [בע"א 9873/06](#) כלל חברה לביטוח בע"מ נ' מיכל פפו, תק-על 2009(1), 3857 (להלן: "פרשת פפו"), כדלקמן :

"זיהוי המקרים החריגים נעוץ בהבדל שבין חריג הנסמך על סיפור חיים תיאורטי לבין זה הנסמך על סיפור חיים שיש לו חיות. כל עוד סיפור החיים התעסוקתי של הקטין טרם החל להיכתב הרי שמכלול האפשרויות התעסוקתיות, שאותו משקף השכר הממוצע במשק, עודנו פתוח לפניו, לטוב או לרע. האופן הפתוח לפניו צריך שישקף את שקלול ההזדמנויות העומדות בפני אדם בישראל - כולן. לעומת זאת, אם בחר כבר הקטין באופן מובהק ומוחשי בכיוון תעסוקתי מסוים - אם קיימת בעניינו כבר 'היסטוריה תעסוקתית', אם מצוי הוא כבר במסלול הנמשך אל העתיד - יש מקום ליתן ביטוי לבחירה זו בפיצוי בגין הפסד ההשתכרות המוענק לו." (שם, 3859).

יוצא אפוא, כי ההסטוריה התעסוקתית אינה נבחנת דווקא על פי עבודתו של הניזוק בפועל, היות שפרשנות זו כמעט ואינה מותירה מקום לקיומם של חריגים. נדירים עד מאוד

המקרים בהם קטין כבר גיבש היסטוריה תעסוקתית בפועל ולא בכוח. הפרשנות התואמת את העקרונות אשר הותוו בידי בית המשפט העליון הינה כי התגבשה היסטוריה תעסוקתית בכוח, המלמדת על כישורים מיוחדים שאינם בגבולות המאפיינים הרגילים, או שהניזוק עסק בפועל כבר בתחום עיסוק אשר ברי כי יימשך גם בחייו הבוגרים.

מן הכלל אל הפרט

בסיס השכר

16. האם המנוח דן התברך בכישורים מיוחדים שאינם בגבולות המאפיינים הרגילים של נערים בני גילו, והאם די בכישורים אלו ובמימושם על מנת לסטות מהחזקה באשר לבסיס השכר?

17. למעשה טוענים התובעים כי יש להחריג את המנוח מגדרה של ההלכה מהטעמים הבאים:

- א. המנוח היה על סף גיל הבגרות.
- ב. המנוח הוכיח יכולת השתלבות טובה במיוחד עת שב לארץ לאחר 4 שנים בהם שהה בגרמניה.
- ג. המנוח ניחן בתכונות המעידות על עתיד מבטיח – חריצות, התמדה, יחסי אנוש טובים וכושר ארגוני. התובעים סוברים כי יש לדחות את טענת פרופ' סדן שסובר שעל מנת להצליח יש להיות "גרידי" או "קילר".
- ד. כפועל יוצא משהותו של המנוח בגרמניה הרי ששלט בעוד שתי שפות (גרמנית וצרפתית), מלבד השפה האנגלית הנלמדת בארץ. כמו כן, העובדה שעבר מיוזמתו את מבחן "דלפי" המקנה לו אפשרות ללימודים גבוהים באירופה, מעידה על חריצותו ושאפתנותו.
- ה. המנוח הצטיין בתחום המחשבים.
- ו. המנוח השתתף בפרויקט מנהיגות טכנולוגית וניהול ידע של חברת "נס טכנולוגיות" והתקבל לעבודת מחקר באוניברסיטה. לדבריהם, נתונים אלו מהווים בחירה אישית מובהקת של סיפור חיים וכיוון תעסוקתי.

18. הנתבעת סוברת כי אין כל מקום לשנות מהחזקות שנקבעו בהלכות בית המשפט העליון, אלא כאשר מדובר על קטין אשר כבר ממש בפועל את ייחודו כבר בגיל צעיר. כדוגמא לכך מביאה הנתבעת קטין אשר מועסק דרך קבע בתחום הדוגמנות והפרסום, קטין אשר כבר המציא חידוש בתחום התוכנה והפיתוח אשר שכרו בצידו, יחצן, ספורטאי פעיל, קטין שהינו כבר בגדר מוסיקאי מקצועי ועוד כהנה וכהנה דוגמאות אפשריות. לדברי הנתבעת, גם אם כל העדויות אשר הובאו היו קבילות, ואין הן כאלה, הרי שמדובר לכל

היותר בתלמיד טוב, בסוף העשירייה הראשונה בכיתתו, אשר אין כל ראייה ממשית לכך כי התקיים בו התנאי של עבר תעסוקתי, ואף לא תחילתו של סיפור חיים מובהק והוא לא "ננעל" על תחום עיסוק מסויים. גם ביחס לעבודת המחקר טוענת הנתבעת כי מדובר רק בהצעה לעבודת מחקר שאושרה, אולם מבין התלמידים אשר הגישו הצעות לעבודת מחקר רק 40% הגישו בסופו של יום את העבודה. אין כל סיבה לקבוע כי דווקא המנוח היה בין 40% אלו ולא יותר מגישי ההצעות.

19. בשונה מהמקרים נשוא הלכת רים אבו חנא ופרשת אטינגר השניה, הטענות הנטענות אינן חיצוניות לתובע, הן לא ביחס לבני משפחתו והן לא ביחס למגזרו, אלא הינן ביחס לכישוריו ויכולותיו האישיות של המנוח.

בשונה מהמקרים נשוא פרשת פפו, שם היתה הנפגעת בגיל 12 במועד התאונה ונותרה נכה, ופרשת אטינגר השניה, שבה מצא המנוח את מותו אף הוא בגיל 12, ומהלכת רים אבו חנא, שם נפגעה הילדה בתאונת דרכים בגיל 5 חודשים בלבד, התובע דגן אינו בתחילת גיל נעוריו אלא בשלהי גיל זה, בדומה למנוח חגי פינץ.

בשונה מהמקרה נשוא פרשת פינץ, התובע דגן לא עבד בפועל בתחום המחשבים ולא החל במיונים לשירות במקצוע זה בצה"ל, אלא עסק בלמידה מוגברת של תחום המחשבים.

20. ביחס לראיות אשר הובאו לתמיכה בטענה כי יש לקבוע שהמנוח חגי פינץ היה משתכר שילוש השכר הממוצע במשק, קבעתי בפרשת פינץ בבית המשפט המחוזי, כך:

"בפני בית המשפט נפרסה תמונה מפורטת אשר ממנה עולה כי עסקינן בנער מוכשר ובעל תפיסה מיוחדת בתחום המחשבים. דברים אלו נשמעו מפי האב, מפי מנהל בית הספר ומפי המעסיקים אשר אצלם עבד טרם מותו. בנוסף, הטענה בדבר התקדמותו במיונים לחיל המודיעין בתחום המחשבים, נתמכה במסמכים. לזאת יש להוסיף את מכתב ההמלצה של מר עירד גיל, מנכ"ל ה.ס.מ.ת, אשר מוען לצה"ל וניתן למנוח בעודו בחיים. במכתב זה אין מדובר על האדרת יכולותיו לאחר מותו." (שם, ע' 2680).

במידה וזו היתה התמונה במלואה, אף המומחה מטעם הנתבעת דגן היה מקבל את הטענה כי המנוח פינץ היה עתיד להשתכר למעלה מהשכר הממוצע במשק, אולם באותו המקרה הובאו נסיבות אישיות אשר במכלול השיקולים איזנו את כפות המאזניים (שם, שם). לפיכך קבעתי כך:

"קביעתי, לפיה יש לחשב את אובדן כושר השתכרותו בגובה השכר הממוצע במשק, נסמכה על יכולותיו של המנוח, מהצד האחד, ועל חוסר הוודאות התעסוקתית בתחום התמחותו והקושי שלו

להסתגל למסגרות, מן הצד האחר. מן הדין, כאשר בכל כף מכפות המאזניים משא רב, אולם כפות המאזניים מאוזנות, שלא לחרוג מן ההלכה המקובלת, לפיה, כאשר חוסר הוודאות רב, יש לשער את אובדן כושר השתכרותו של הקטין על פי השכר הממוצע במשק. (שם, שם).

בית המשפט העליון אישר קביעה זו, בקובעו :

"בענייננו, כאמור, לא ראה בית המשפט המחוזי לסטות מן החזקה בדבר השכר הממוצע במשק, וזאת, לאור העובדה שהנתונים בעניינו של הניזוק מושכים לכיוונים מנוגדים. בעיקרו של דבר מדובר, מחד גיסא, בכישוריו בכלל וביכולותיו בתחום המחשבים בפרט, ומאידך גיסא, בבעיות המשמעת שאפיינו את הניזוק ובאי-הוודאות האופפת את העיסוק בתחום ההיי-טק. המשקולות הנוגדות, כך סבר בית המשפט קמא, הביאו לעיון המאזניים, ומסקנה זו אין להתערב בה." (הלכת פינץ, פסקה 15).

21. כבר עתה אציין כי אין בידי להסתמך על חוות דעתו ועדותו של פרופ' סדן בסוגיית בסיס השכר, הואיל והוא שם לנגד עיניו את העקרון הסטטיסטי בלבד. עקרון זה נכון הוא עת באים אנו לבחון את נכונותה של ההלכה, אולם בסוגיית בסיס השכר של המנוח אין אנו בוחנים את ההלכה אלא בוחנים האם עניינו של התובע נופל לגדרי החריגים אם לאו. התשובה לשאלה זו אינה שאלה שבמומחיות, אלא נתונה היא לקביעה שיפוטית של בית המשפט.

22. התובעים הביאו ראיות למכביר ביחס לכישוריו של המנוח וליכולותו הבית-ספרית, חלקן נטענו מידיעה אישית, וחלקן הלא קביל נטען מפי השמועה. אין מחלוקת כי על אף ניתוק של 4 שנים בהן שהה בגרמניה השתלב המנוח, באופן מעורר הערכה, חזרה במערכת החינוך בישראל ו"התברג" בעשירייה העליונה בכיתתו. אף הנתבעת אינה חולקת על העובדה כי המנוח התברך בכישורים טובים.

על אף זאת, אין אני נדרש לדון בסוגיית קבילות העדויות ביחס ליכולותו הבית-ספרית של התובע, היות שאני סבור שיכולות אלו וכישוריו של התובע בתחום זה אינן מהוות ראייה משמעותית לסטייה מהלכות בית המשפט העליון. זאת ועוד, אף ידיעת שפות נוספות נובעת אך ממסלול חייו של המנוח, ועל אף היתרונות הגלומים בכך אין עובדה זו מספקת לצורך חיזוי גובה השתכרותו בשנות הברות. השכר הממוצע במשק בא למצע את מכלול המסלולים העומדים בפני כל קטין וקטין, וכוללים הן את התלמידים המוצלחים אשר השתכרו מעבר לשכר הממוצע במשק, הן את אלו שהצליחו בתחומים אשר השכר אינו רב בהם, והן את אלו אשר לא מימשו את הפוטנציאל הטמון בהם, וליצור שיווינויות וודאות משפטית.

23. בשונה מכך, אני כן סבור, באופן עקרוני, שהשתלבות של קטין במסגרות משלימות, אשר אינן מהוות חלק מחובותיו כתלמיד, ואינן בגדר חוגי אחרי הצהרים אליהם נשלחים ילדים רבים בגילאים הצעירים, יכולה, במקרה המתאים, להוות את ההבדל שבין חריג הנסמך על סיפור חיים תיאורטי לבין זה הנסמך על סיפור חיים שיש לו חיות. על פי פרשת פפו, המבחן הינו האם בחר כבר הקטין באופן מובהק ומוחשי בכיוון תעסוקתי מסוים.

24. במקרה דנן יש לבחון מהן אותן שתי מסגרות משלימות בהן פעל המנוח.

מסגרת אחת, אשר ניתן לראות כמעין מסגרת משלימה, הינה המסלול של עבודת גמר. מהותה והיקפה של עבודת גמר תוארו על ידי העד מר רם פרנקל, מרכז השכבה בה למד המנוח, כדלקמן:

**"ש. באיזה מסגרת הוא כתב את העבודה, באיזה חוג?
ת. עבודות גמר - אלה עבודות שמנחה אותם מנחה אקדמי. משרד החינוך עוקב ומקבל את העבודות, אם הן ראויים בעינינו ונותן למומחים בתחום לבדיקה.
ש. באיזה מסגרת?
ת. במסגרת בחירה של תלמידים המעוניינים להגיש עבודת גמר ברמת 4 יחידות לימוד." (פרו', 31).**

מוכן אני לראות במסגרת זו כמעין מסגרת משלימה, היות שמעטים הם הפונים לדרך זו, המצריכה עבודה עצמאית ויכולת חקר מעמיקה. על מיעוט הפונים לדרך זו העיד מר פרנקל כך:

**"ת. הדבר מעיד עד כמה הילדים גם אם זה 147 תלמידים... כ-15 תלמידים אותרו על ידי כתלמידים שראויים לעשות את עבודת גמר. בסופו של יום 6 עבודות הוגשו ואני לא הראתי אותן לאשתי אלא רק דיברתי איתה בעל פה.
ש.ת. המנוח היה מיחידי הסגולה שאנחנו חשבנו כראויים לכתוב עבודת גמר. אותם 15 שדיברתי קודם." (שם, שם).**

זאת ועוד, מבין 15 התלמידים אשר אותרו כמתאימים להגשת עבודת גמר, רק שישה הגישו בסופו של דבר את עבודותיהם. אכן, אין כל ראיה לכך כי המנוח היה בין אלו אשר היו מגישים בסופו של דבר את העבודה, אולם לאור השתתפותו במסגרת המשלימה הנוספת, יש להניח, וניתן להעריך כי היה משלים את משימתו. כמו כן, אני מקבל את עדויות חבריו ומוריו מהן הוכח שהמנוח ניחן בכושר התמדה וחריצות יוצאים מהרגיל. תכונות אלו, מהוות מדד נוסף התומך בהערכתי כי היה בין משלימי עבודת הגמר.

בנוסף, ממכתבו של מדריכו של המנוח בעבודת הגמר, מר מרדכי גורי, אשר צורף לתצהירו ומהווה חלק ממנו, עולה כי הצעת המחקר נדרשה להיות ברמה אקדמאית. מר גורי ציין כי: **"יש להדגיש כי המדובר בנושא מחקר ברמה אקדמאית על-תיכונית"**. מר גורי לא נחקר על כך בחקירתו הנגדית, ולפיכך אני מקבל עדות זו.

25. ב"כ הנתבעת חזר והדגיש כי אין מדובר בעבודת גמר, אלא רק בהצעה לעבודה שאושרה. עוד הוסיף, כי המנוח לא הכין הצעה זו לבד, אלא לווה בידי שני אנשי מקצוע. לדבריו, אין לדעת מי מבין השלושה היה הדומיננטי בכתיבת ההצעה, ולטעמו ייתכן שדווקא אנשי המקצוע היו אלה שכתבו את ההצעה. בעניין זה, אני מקבל את הסברו של מר פרנקל, לפיו על מנת להגיע למצב של הצעת עבודה, על המציע ללמוד את נושא העבודה לעומק ולהבינו. ובדבריו:

"ש. אף אחד לא אמר שהוא היה מתוכנן לעשות שום דבר בכתיבת העבודה. טרם שקיבל אישור, לכן הדברים שאתה אומר שהיו שלבים ראשוניים, הוא עדיין לא נגע בזה.
ת. הצעת עבודת גמר, היא הצעה מנוסחת שיש בה גם הסתמכות על חלק מהכנה של הליך אקדמי, אפשר לראות בזה אולי הדגמה, הגשת פרק ראשון לשם הגשת דוקטורט.
ש. איפה הפרק הראשון.
ת. עצם הגשת עבודת גמר, צריכה להיות מנומקת עם תשתית מדעית, ברורה, אחרת לא הייתה מאושרת על ידי מומחים במשרד החינוך." (פרו', 31).

ממכתבו של מר גורי, אשר כאמור מהווה חלק בלתי נפרד מתצהירו, עולה מפורש כי המנוח חקר ולמד את הנושא, על אף מורכבותו הרבה, והשקיע שעות רבות לשם כך. מר גורי מציין במכתבו כך:

"פתחנו לו כרטיס קורא בספריה למתמטיקה ומדעי המחשב, דבר שלא נעשה אפילו לתלמידי שנה א' במדעי המחשב. וכן חשבון במחשבי המחלקה למדעי המחשב באוניברסיטה. מייל אישי והנפקת קוד סודי.
ואכן, זוהר לא המתין והחל ללמוד את הנושא במרץ. הוציא את החומר הנדרש מהספרייה והתקין את מערכת ההפעלה הדרושה על מנת ללמוד את הנושא". (שם, 2).

ובהמשך:

עוד לפני שמשרד החינוך אישר את ההצעה החל זוהר ללמוד את הנושא ולתכנן את יישום המחקר. כצפוי, משרד החינוך אישר את הצעת המחקר של זוהר". (שם, שם).

גם על דברים אלו לא נחקר מר גורי בחקירתו הנגדית, ולפיכך אני מקבלם.

יוצא מהאמור, כי על אף שעבודת הגמר נעשית במסגרת בית-ספרית, היא אינה דרישה מקובלת אלא מדובר באפיק אישי הנתון לבחירתו של התלמיד. בנוסף, לא כל תלמיד יכול לבחור באפשרות זו, אלא ניתנת היא למספר מועט של תלמידים אשר יכולותיהם תואמות את דרישות האפיק. כפי שעולה מהעדויות והתצהירים, המנוח בחר בנושא מורכב מעבר לרגיל, ויכל לו, למצער עד לשלב של הגשת ההצעה, לאור מותו הפתאומי.

26. **המסגרת השניה**, שהינה משמעותית עוד יותר, הינה השתתפות המנוח בפרויקט מנהיגות טכנולוגית וניהול ידע של חברת "נס טכנולוגיות" (להלן: "נס"). מן המפורסמות כי חברת נס הינה אחת מחברות הטכנולוגיה הגדולות בישראל.

ביחס להשתתפות המנוח במסגרת משלימה זו ומהותה הוגשו שני תצהירים. **האחד**, של מר שחר פורמן, רכז טכנולוגי, תחום חינוך בחברת נס. לתצהיר זה צורף מכתבו של מר פורמן ופרוספקט הפרויקט. **השני**, הינו של גב' ברוריה טישלר, מדריכתו של המנוח בפרויקט זה, לה צורף מכתבה.

הפרוספקט של התוכנית המדוברת צורף לתצהירו הלא חתום של מר שחר פורמן, אשר גם הרחיב במכתבו שצורף לתצהיר ביחס למטרות התוכנית ומאפייניה, אולם התובעים כשלו בהבאת עד זה לעדות, ולפיכך תצהירו וצרופותיו אינם מהווים ראיה בהליך זה. כמו כן, התובעים לא הגישו את הפרוספקט באמצעות העדה ברוריה טישלר, אשר סביר כי היתה יכולה לאשרו מתוקף תפקידה כמדריכה בפרויקט, ולפיכך אף הפרוספקט בפני עצמו אינו יכול להוות ראיה מוכחת בהליך.

27. ב"כ התובעים ניסה לדלות מפרופ' סדן, המומחה מטעם הנתבעת, התייחסות לפרויקט זה, אולם המומחה נמנע מתשובה ישירה בקשר למהות התוכנית, כדלקמן:

"ש. אתה יכול לומר לבית-המשפט מה זה נס טכנולוגיות?
ת. זה שיטה של random access שעובדת על מערך של מחשבים, מספר רב של מחשבים.
ש. מה זאת אומרת?
ת. אתה רוצה לשמור אינפורמציה ולחלץ אינפורמציה באופן נוח, ואתה צריך להחזיק מלאי גדול של נתונים, אז צריכים שיטה לארוז אותם.
ש. מה זה נס טכנולוגיות? מה זה המפעל הזה?
ת. חוזר על התשובה הקודמת." (פרו', 45).

מעדותה של גבי טישלר ניתן לדלות שני נתונים חשובים. גבי טישלר העידה ביחס לפרויקט וביחס למקור ידיעתה:

"כל מה שרשמתי במכתב היה על סמך הכרותי את זוהר ז"ל. הדרכתי אותו במסגרת פרוייקט של נס טכנולוגיות מפעילת תוכנית לפיתוח מנהיגות טכנולוגית אצל בני נוער. אין לי דברים כתובים. יש לי את ההתרשמות שלי כמדריכה מזוהר בשיעור ועל סמך זה כתבתי" (שם, 47).

ובהמשך:

"הפרוייקט הזה זה לא בית ספר ולא בגרות. אין ציונים כי אין מבחנים זה לא בית ספר זה קורס שונה, הסיום של הקורס מתבטא בפרוייקט גמר, שהוא לא הגיע לעשות אותו." (שם, 48).

מעדויות אלו ניתן להסיק כי נס טכנולוגיה אינה חברה העוסקת בהוראה, ולפיכך מדובר במסגרת משלימה ייחודית, וכן כי מדובר בפרויקט חיצוני למסגרת בית הספר אשר מסתיים בפרוייקט גמר, אשר מסתמא אמור לעמוד בסטנדרטים של חברת טכנולוגיה עילית.

28. נוסף על שתי מסגרות אלו, הוכח כי המנוח עסק בתחום המחשבים כתחביב, עת הקים אתר אינטרנט אישי (<http://sohardaffan.de/he/>). מלבד תמונות וסרטונים, הוא פירסם באתר זה תוכנית אשר בנה והגדירה כ "תכנית גאונית שפותרת משוואות ריבועיות, אי שיויונים, מערכת משוואות לינאריות, טריגונומטריה פשוטה, סדרות חשבוניות/הנדסיות/אין סופיות/כלליות, חישובים במעגל והסתברות." תוכנית זו נועדה לשימוש חבריו, וכפי שכתב: "אנא שים לב שתכנית זו לא נועדה לפתור לך את כל שיעורי הבית אלא רק לעזור לפתור את החישובים הקטנים והמעצבנים אבל למרות זאת הוספתי כמה שיותר אפשרויות כדי לפתור את התרגיל כמה שיותר טוב, יעיל, מהיר ולקחת ממך את העבודה הקשה". (מתוך אתר האינטרנט).

29. לטעמי, השתתפות המנוח בשתי מסגרות ייחודיות אלו, מהווה את "שובר השייוון" שבין נער מוכשר רגיל, לבין נער מוכשר אשר כבר בחר, למצער בכוח, בדרכו המקצועית העתידית. לכך יש להוסיף את העובדה כי המנוח כבר עסק בתחום המחשבים, כתחביב, עת בנה אתר אינטרנט אישי באמצעותו סייע לתלמידי שכבתו. על אף זאת, יש לדעתי להבדיל בין נער אשר כבר החל לעבוד בתחום המקצועי בו בחר, אשר שם ייבחן שיעור ההשתכרות באותו התחום ועל פי נתונים אלו ייקבע בסיס השכר,

לבין המקרה דפן ודומיו, בהם מוכח בראיות ממשיות כי המנוח בחר את התחום המקצועי בו יעסוק, אולם טרם החל לעבוד בו ובחירה זו יכולה, בסבירות נמוכה, להשתנות עוד. במקרים אלו, לטעמי, ראוי לסטות מחזקת בסיס השכר על פי הלכת פינץ, אולם באופן מתון. לפיכך, אני מעמיד את בסיס השכר של המנוח בשיעור 150% של השכר הממוצע במשק.

גיל הפרישה

30. התובעים טוענים כי העמדת גיל הפרישה של אקדמאי על גיל 70, הינה כבר בגדר הלכה פסוקה.

הנתבעת חולקת על כך וטוענת כי אין כל הלכה פסוקה בעניין זה, ולהיפך – בהלכת פינץ נקבע במפורש שתוחלת חיי העבודה של קטין שהלך לעולמו הינה 46 שנים, עד גיל 67.

31. בכל הקשור לגיל הפרישה, הרי שמעת חקיקת חוק גיל פרישה, יש להתייחס לקבוע בו כנקודת מוצא אשר בהינתן ראיות לסתור ניתן לסטות ממנה. כמו כן, כשם שחוק גיל פרישה העמיד את גיל הפרישה על גיל 67, הוא אף קבע בסעיף 4 כי למעביד קיימת הזכות לחייב את העובד לפרוש בגיל זה, אף נגד רצונו.

32. אף אם אקבל את טענת התובעים כי עתידו של המנוח היה בתחום התוכנה, אין בכך כדי להוכיח את גיל הפרישה בתחום זה. נתון זה אינו בתחום הידיעה השיפוטית. בניגוד לכך, מן המפורסמות כי תחום עיסוק זה הינו דינמי והידע אשר נחשב כאוצר בשלב מסויים, במהרה נס ליחו. ידיעה זו אינה תומכת, למצער, בטענה כי בתחום עיסוק זה גיל הפרישה גבוה מגיל הפרישה על פי חוק, וייתכן כי אף תומכת בטענה ההפוכה.

לאור האמור, אין אני סוטה מגיל הפרישה הקבוע בחוק, ואני מעמיד את גיל פרישתו של התובע על גיל 67 שנים.

שיעור החיסכון

33. התובעים טוענים כי ככל שיקבע כי התובע היה משתכר שכר הגבוה מהשכר הממוצע במשק, הרי שיש לקבוע כי גם שיעור החיסכון היה גבוה משיעור החיסכון אשר נקבע בהלכת פינץ (30%).

הנתבעת טוענת כי גם שיעור החסכון אשר נקבע בהלכת פינץ הינו בשיעור המיטיב עם מרבית הניזוקים, היות ששיעור החסכון של 30% מתקיים רק בשלושת העשירונים העליונים. כפועל יוצא מכך, במידה וייקבע שיעור חיסכון מותאם הרי שבמרבית המקרים שיעור החסכון יהיה נמוך באופן ניכר, עד אשר יעמוד על 0% בעשירונים התחתונים.

34. הצדדים העידו את מומחיהם אף בסוגיה זו, ואלו הרחיבו באשר לאופן חישוב שיעור החיסכון למשפחה וליחיד במדינת ישראל, ודנו גם על מהות החיסכון ואילו הוצאות נכללות בו. אולם, כפי שציין בית המשפט העליון כבר בהלכת אטינגר, שיטת החישוב אשר נקלטה במשפט הישראלי אינה שיטת החסכונות.

שיטת החסכונות הוצגה בהלכת אטינגר כך :

"שיטה אפשרית נוספת, שלישית במספר, לחישוב הוצאות-מחייטו של הניזוק היא 'שיטת החסכונות' (Savings Approach). שיטה זו מניחה, כי הסכום, מתוך ההכנסות, שנותר לו לאדם, לאחר שהוא מוציא את ההוצאות לצורך שמירת רמת חייו, הוא הסכום שהיה נחסך על-ידו (ראו Brown, במאמרו הנזכר לעיל; Granger v. Ottawa General Hospital (1996) Doc. 18473/90, Ont. Gen., Div.; Marchand v. The public General Hospital (1993) O.J. No. 561; ראו גם פסיקת בית המשפט באוסטרליה בפרשת Sharman v. Evans (1977) 138 CLR 563, ועוד ראו Sullivan v. West Yorkshire Passenger Transport Executive, המוזכר בפסק-דין Harris הנ"ל, בעמ' 217). (שם, 537).

שיטה זו נדחתה על ידי בית המשפט העליון, כדלקמן :

"גישה זו זכתה לביקורת, בטענה שאינה מתיישבת עם התכלית, העומדת ביסוד פסיקת הפיצויים בגין 'השנים האבודות', קרי - מתן אפשרות לתובע להבטיח את עתידם של התלויים (Trindade & Cane, supra, 519); עוד נטען, כי גישה זו מביאה בחשבון נתונים בלתי רלבנטיים (כיצד היה הניזוק בוחר להשתמש בכספו), והיא אינה בוחנת את שאלת ניכוי ההוצאות מנקודת המבט הנכונה - זו של הניזוק - אלא מזווית הראייה של היורשים - מה יכולים היו אלה לצפות כי יעבור אליהם בירושה (ראו Duncan (Estate of) v. Baddeley (2000) ABCA 277). (שם, שם).

חזר על כך בית המשפט בהלכת פינץ, בקובעו :

"דילמת-השומה בנוגע לראש הנזק של 'השנים האבודות' התעוררה גם במדינות אחרות המכירות בראש נזק זה. בפרשת אטינגר הצגנו שיטות חישוב שונות שהוצעו באותן מדינות, ובהן 'שיטת הצרכים הבסיסיים', 'שיטת רמת החיים' ו'שיטת החסכונות' (שם, בעמ' 536-538). ואולם, לא ראינו לנכון לייבא איזו מבין השיטות הללו - המעוררות קשיים לא מבוטלים - למשפטנו. (שם, 201).

35. [בע"א 4641/06](#) מנורה חברה לביטוח בע"מ נ' עזבון המנוח חנא כרכבי ז"ל (אתר נבו, 19.12.2007), הבהיר פעם נוספת בית המשפט העליון כי הידה הנוספת נקראת ידת החסכון אולם אינה באה לגלם את העודף התקציבי המשפחתי אשר מושם בחסכון לימים הבאים. כך ציין כב' המשנה לנשיאה א' ריבלין:

"יוער, כי ישום שיטת הידות בהקשר של תביעת העזבון מתבצע תוך כדי שני שינויים לעומת הדרך המוכרת בתביעת התלויים. שינוי אחד, עניינו 'תוספת ידת חיסכון המבוססת על החזקה כי מקצת מסכום ההכנסה אינו מוצא לקיום עצמי, והמשקפת את ההנחה שה'חיסכון' המשפחתי אינו בא אך ורק על חשבוננו של הניזוק, כי אם גם על חשבוננו של כל אחד מבני המשפחה האחרים' (עניין חוסאם, בפסקה 6 לפסק-הדין). הודגש, כי 'ידת חיסכון' זו אין משמעה סכומים אשר הנפגע הפקיד בהכרח בחשבון חיסכון, אלא המדובר בהוצאות שונות לרווחתו' (שם). שינוי שני, הוא כי אין יוצרים לצורך החישוב 'משפחה רעיונית' ספקולטיבית, אלא מבססים את החישוב על מצבו המשפחתי הקיים והידוע של הנפגע. לגבי הנפגע חסר התלויים, נקבע כי יש להוסיף ולהתייחס אליו ככזה גם בתקופה 'האבודה', וכי לצורך הפיצוי יש לנכות מהכנסתו הוצאות קיום בשיעור של 70% (ראו עניין פינץ). (שם, פסקה 11).

וחזר והבהיר:

"חשוב לחזור ולהבהיר כי הפיצוי הניתן לעזבון עבור 'השנים האבודות' איננו עבור 'החיסכון' ושיעורו איננו כשיעור יד החיסכון'. 'כל תכליתה של ידה זו' – כך נפסק – היא פונקציונאלית – לסייע בחילוץ מרכיב הקיום אשר יש לנכות מההכנסות לשם חישוב הפיצוי' (עניין חוסאם, בפסקה 6). כמו בתביעת התלויים, כך גם בתביעת העזבון, מטרת יישומה של שיטת הידות היא אחת – לחלץ את יד הקיום של המנוח. זו בתורה, מופחתת לאחר מכן מהכנסתו של המנוח, על-מנת לשום את הפיצוי המגיע לעזבוננו. סכום הפיצוי לעזבון משקף, כאמור, את מכלול אופני השימוש שהיה המנוח עושה בהכנסתו 'בשנים האבודות' – תמיכה בבני משפחתו, תרומה למשק הבית ולחיסכון. על כל אלה בניכוי יד הקיום שלו הוא זכאי לפיצוי. (שם, שם).

לאור האמור, התשתית הרחבה אשר הביאו המומחים בפני בית המשפט, עם כל הכבוד, אינה רלוונטית לשאלת הקביעה השיפוטית באשר לשיעור הוצאות הקיום של הניזוק נטול התלויים, כבמקרה דנן. שיעור החסכון של 30% נגזר מהקביעה השיפוטית ביחס להוצאות קיום בשיעור 70%, ולא להיפך.

36. יוצא אפוא, כי אין לקבל את טענת התובעים לפיה שיעור החסכון גדל ביחס לשיעור ההשתכרות, הואיל ולא הוכח ששיעור הוצאות הקיום קטנות. הוצאות הקיום אינן

הוצאות הקיום הבסיסי, אלא כל ההוצאות אשר הניזוק מוציא לרווחתו. כמו כן, קבלת הטענה של התובעים תביא לסטיה מהמתווה אשר נקבע בהלכת פינץ, דהיינו האחדת הפיצויים והפשטתם. במקרה דנן לא די בראיות ועדות המומחה שהובאו על מנת לסטות מהלכת פינץ.

שיעור הריבית להיוון הפיצויים

37. התובעים טוענים עוד כי יש לשנות את שיעור הריבית בה מהוונים הפיצויים. עמדת המומחה מטעמם הינה כי יש לקבוע את שיעור הריבית על פי המצב הכלכלי הנוכחי, ולאור המשבר הכלכלי אשר פוקד את העולם המערבי בשנים האחרונות וסופו טרם נראה לעין, הרי שניתן לקבל לכל היותר כ- 2.5% ריבית, ועל פי נתון זה יש להוון את הפיצויים.

הנתבעת חולקת מכל וכל על הטענה כי יש לשנות את שיעור הריבית בה מהוונים הפיצויים, וטוענת כי מדובר בהלכה עתיקת יומין וכי כבר בית המשפט העליון קבע כי הדרך לשנותה הינה על ידי המחוקק. לחלופין, המומחה מטעם הנתבעת סובר כי כאשר בוחנים את הריביות החל משנת 1992 ועד 2008, הרי שדווקא יש להורות על העלאת הריבית בה מהוונים הפיצויים ולהעמידה על כ- 5% ריבית לשנה.

38. מטרת הריבית בה מהוונים הפיצויים הינה מחד גיסא למנוע מצב בו יתעשר הניזוק שלא כדין, על חשבון המזיק. מאידך גיסא, למנוע מצב בו הניזוק מפוצה באופן חסר. לשם כך נקבע סכום הפיצויים המלא, אולם הוא מהוון למועד פסק הדין על פי ריבית שהניזוק יכול לקבל בהשקעה סולידית לטווח ארוך.

מטרה זו הובהרה [בע"א 2099/94 ציון חיימס נ' אילון חברה לביטוח](#), פ"ד נא(1), 529 (להלן: "פרשת חיימס"), כדלקמן:

"הצורך בהיוון סכום הפיצויים מתעורר עקב כך שהניזק מקבל בהווה, עם פסק הדין, סכום אחד, אשר נועד לפצותו בגין הפסד הכנסה או הוצאות צפויות בעתיד. כלל יסוד בדיני הפיצויים הוא, שאין להיטיב את מצבו של הניזק מעבר לנזק שנגרם לו. לו קיבל הניזק בהווה את מלוא סכום הפיצוי עבור הוצאות אשר טרם הוציא ואשר אותן צפוי הוא להוציא בעתיד, היה בכך כדי להקנות לו פיצוי יתר על חשבוננו של המזיק. זאת, מאחר שעד מועד התגבשות הנזק צפוי, במועדים שונים בעתיד, היה הניזק נהנה מפירותיו של סכום הפיצוי המשולם לו במועד פסק הדין. מטרת הליך ההיוון של סכום הפיצוי היא למנוע פיצוי יתר, ולהותיר בידי הניזק סכום כזה, אשר אם יושקע בהשקעה סולידית ובטוחה הרי בסכום ובפירותיו יהיה, על פי מה שניתן להעריך, להבטיח את כיסוי הנזק העתידי - לא יותר ולא פחות." (שם, 536)

רבים וטובים ניסו לתקוף הלכה זו, מטעמים רבים. בפרשת חיימס הנ"ל דחה בית המשפט את הטענות אשר הועלו שם, אחת לאחת, ולבסוף הוסיף:

"שאלת שיעור היוון קשורה בנתונים רבים ומשתנים בשוק ההון. בית המשפט, אשר בפניו מובאים נתונים נבחרים, אינו הבמה המתאימה לאיסוף ובדיקה של הנתונים הרלוונטיים. ראוי שהדבר יעשה על ידי גורמים שבידם כל האינפורמציה. כפי שהיוון גימלאות המוסד לביטוח לאומי נעשה בחיקוק, כך ראוי שיעשה גם לגבי היוון בתביעות על נזקי גוף. ראוי שהדבר יעשה בידי גוף שיוכל לבדוק עצמאית - ולא מתוך ראיות נבחרות המובאות בפניו - מה שיעור הריבית הראויה בהיוון, תוך קביעת מנגנון אשר יוכל, כשיהיה הדבר מוצדק, לשנות את שיעור הריבית כאמור." (שם, 549).

(כן ראו: [ע"א 3375/99 אקסלרד נ' צור-שמיר חברה לביטוח](#), פ"ד נד(4), 450, פסקה 3).

כפי שנקבע [בע"א 222/00 מדינת ישראל נ' שיכון ובינוי אחזקות בע"מ](#), פ"ד נז(3), 353, שיעור ריבית זה נקבע אף בהליכים שאינם נזיקיים:

"באשר לקביעת שיעור הריבית שבבסיס ההיוון, הפרקטיקה השיפוטית בעניין פיצויי נזיקין היא לקובעו בשיעור של 3% לשנה. נוהג זה אושר בפרשת [ע"א 2099/94 חיימס נ' איילון חברה לביטוח בע"מ](#), פ"ד נא(1) 529, 535-549 מפי חברי השופט ת' אור והעתירה לדיון נוסף נדחתה על ידי חברי השופט א' מצא בדנ"א 344/97 חיימס נ' איילון חברה לביטוח בע"מ (לא פורסם)." (שם, 363).

39. לטעמי, על אף שהמחוקק טרם אמר את דברו, וטרם קבע את שיעור הריבית בה מהוונים הפיצויים בחקיקה, בית המשפט, אשר בפניו מובאים נתונים שונים מפי מומחי הצדדים, אינו הבמה להכריע מהו שיעור הריבית בו ראוי ונכון להוון את הפיצויים. שאלה זו הינה שאלה כלכלית מובהקת ובעלת השלכות רוחב רחבות היקף, וראוי כי בסוגיה זו תישמע דעתם של המומחים הכלכליים המובילים. לטעמי אין די בשני מומחים, טובים ככל שיהיו, על מנת לשנות הלכה זו.

40. בשולי הדברים אציין, כי במידה והייתי סובר כי יש מקום להכריע סוגיה זו על פי חוות דעתם של המומחים בהליך זה, עדיפה בעיני חוות דעתו של פרופ' סדן, אשר נסמכת על ניתוח ארוך טווח של נתונים כלכליים ולא בונה את מסקנותיה על בסיס נתונים נקודתיים אשר גם ד"ר שנהב מסכים כי הינם נתונים הנובעים מהמצב המשברי.

לאור האמור, אין אני נעתר לבקשת התובעים, ואני קובע כי היוון הפיצויים יהיה על פי 3% ריבית, כמקובל.

41. סוגיה אשר לא נדונה הינה ניכוי מס רווחי הון משיעור הריבית המקובלת לצורך היוון הפיצויים בתביעות שהוגשו על פי חוק הפיצויים. כאמור, לטעמי אין לשנות את ההלכה בדבר שיעור ריבית ההיוון בפסיקותיו של בית המשפט, אלא צריך הדבר להיעשות בחקיקה ולאחר בחינת הנושא לעומקו. אולם הלכה זו נקבעה טרם שינוי המצב החוקי, תיקון 132 [לפקודת מס הכנסה](#), בו הוטל מס על רווחי הון, נכנס לתוקפו ביום 1.1.2003 (תיקון 147 לפקודה נכנס לתוקפו ביום 1.1.2006, והעלה את שיעורה מס ל 20% מהרווחים הריאליים).

עד שינוי המצב החוקי בעניין הטלת מס על רווחי הון, לא היה כל מקום להבחין בין שיעור פסיקת הפיצויים על פי [פקודת הניזקין](#) לבין שיעור פסיקת הפיצויים על פי חוק הפיצויים, אולם לאחר הטלת מס רווחי הון, ייתכן ויש להוון את הפיצויים בתביעות על פי חוק הפיצויים, בהן מנוכה מס הכנסה מבסיס השכר, בשיעור ריבית נטו – 3% בניכוי מס רווחי הון.

בסוגיה דומה דנתי בהרחבה [בת"א \(כ-ם\) 7073/05 עזבון המנוח גבריאל אשכר ז"ל נ' ביטוח ישיר איי.די.איי](#), פסקאות 14-16 (אתר נבו, 12.4.2007), ועמדתי, אשר פורטה שם, הינה כי יש להעדיף את דרך הביניים שהוצעה על ידי פרופ' א' יורן בחיבורו היבטי מס בפיצויי נזיקין (תשמ"ח) (כן ראו שם, עמדותיהם של המלומדים יצחק אנגלרד, בספרו פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, 322-324 (מהדורה שלישית, 2005) ואליעזר ריבלין, בספרו תאונות הדרכים - סדרי דין וחישוב הפיצויים (מהדורה שלישית, 1999)).

סיכום ביניים

42. כאמור, אני סבור כי אין לסטות בתיק זה מהלכת פינץ, ביחס לשיעור החסכון עת עסקינן בניזוק קטין חסר תלויים, אף כאשר נקבע כי יש מקום לסטות משיעור השכר הממוצע במשק.

כמו כן, שינוי שיעור הריבית על פיו נעשה היוון הפיצויים, ראוי לו שיעשה על ידי המחוקק ולא על ידי בית המשפט, לאחר עבודת מטה מסודרת. בית המשפט אינו מומחה בתחום הכלכלי ותפקידו לשקול אך את הראיות ואת עמדות המומחים אשר הצדדים בחרו להביא בפניו, ולהכריע במקרה הנדון בפניו, לאור נסיבותיו. סוגיה כלכלית כה מובהקת כגון שיעור ריבית היוון, ראוי שתיקבע על ידי המחוקק.

ביחס לבסיס השכר, אין אני מקבל את טענת הנתבעת כי רק עבר תעסוקתי בפועל יביא לסטיה מחזקת השכר הממוצע במשק, ונראה בעיני כי גם כאשר מוכח בראיות ממשיות כי קטין כבר נעל על עתיד תעסוקתי מובהק, בכוח, ניתן לסטות מחזקת השכר הממוצע במשק. במקרה דנן, הוכחה נטיה מובהקת לכיוון תעסוקתי ברור, ובצירוף נתוני האישיים

של המנוח וכישוריו המיוחדים, יש מקום לסטות במקצת משיעור השכר הממוצע במשק, ואני מעמידו את בסיס השכר בשיעור 150% משיעור השכר הממוצע במשק.

43. לאור אשר יפורט להלן בעניין הזכאות לפיצוי בגין אובדן תשלומי הפנסיה, הרי שיש להפחית מבסיס השכר את ניכויי העובד, על פי צו הרחבה לביטוח פנסיוני מקיף במשק לפי [חוק הסכמים קיבוציים, התשי"ז – 1957](#), בשיעור 5%.

44. יוצא אפוא, כי בסיס השכר הינו בשיעור 9,628 ₪ (7,687 ₪ X 150% X 95% בניכוי מס הכנסה בסך 1,326 ₪).

אם כן, התובעים זכאים לפיצוי בראש נזק זה בסך 802,724 ₪ (9,628 ₪ X 30% X 299.1951 מקדם היוון ל-46 שנות השתכרות אבודות X 0.928869 מקדם היוון כפול מיום מתן פסק הדין ועד מועד הגעת המנוח לגיל 21).

פיצוי בגין אובדן הכנסה בשנים שלאחר גיל הפרישה

45. ביום 26.11.2008 הגישו התובעים השלמה לתחשיב הנזק מטעמם, בהסתמך על פסק הדין בע"א [9209/03 עזבון המנוח יניב ניסן ז"ל נ' הכשרת הישוב חב' לביטוח בע"מ](#) (אתר נבו, 16.11.2008) (להלן: "הלכת ניסן"). בהשלמה זו טענו לזכות לפיצוי גם בגין אובדן ההכנסה בשנים שלאחר גיל הפרישה, בגין אובדן קצבת הזקנה ובין אובדן תשלומי הפנסיה. בסיכומיהם, זנחו התובעים את הדרישה לפיצוי בגין אובדן קצבת הזקנה, ודרשו רק פיצוי בגין אובדן הפנסיה (פסקה 5.ז).

הנתבעת השיבה לטענה זו בקצרה, בסיכומיה, כדלקמן:

"אין גם כל מקום לטעון לפיצוי בתקופת הפנסיה שכן גם תקופה זו משוקללת, לפי פסק דין פינץ, בשיטת החישוב: '...התוצאה המתקבלת מציעה פיצוי הולם לכלל הפסדי ההשתכרות של קטין לרבות הפסדי הפנסיה...'" (שם, פסקה 78).

46. אכן, כטענת הנתבעת, בהלכת פינץ נקבע כי מתן פיצוי בגין תקופת התשכרות של 46 שנים מהווה פיצוי הולם גם להפסדי הפנסיה. אולם, לאחר הלכת פינץ נדונה בהלכת ניסן סוגיית מעמדן של קצבת הזקנה ותגמולי הפנסיה, ומפאת חשיבות הדברים, אביאם בהרחבה:

"בדומה למסקנתנו בעניין תביעת התלויים, סבורני כי אף במקרים שהזכרנו זה עתה יש לקבוע כי העיזבון (או הניזוק) זכאי לפיצוי בגין אובדן קיצבת הזיקנה. למעשה, השאלה שלפנינו קשורה קשר הדוק להלכה אשר נפסקה בפרשת אטינגר, ולפיה זכאי הניזוק או עיזבונו לפיצוי בגין אובדן יכולת ההשתכרות ב"שנים האבודות", היינו - אותם שנים בהן צפוי היה להשתכר למחייתו אלמלא המוות (או קיצור תוחלת חייו). בעוד שעניינה של פרשת אטינגר בקיצור תוחלת חיי העבודה של הניזוק, הרי שענייננו אנו נוגע לקיצור תוחלת חייו של הניזוק בהתייחס לשנות זכאותו לקיצבת זיקנה. אכן, כפי שמציין המלומד ישראל גלעד במאמרו, בעקבות פרשת אטינגר מתעוררת שאלה לגבי היקף הנזקים הממוניים אשר יובאו בחשבון בגדר חישוב הנזק ב"שנים האבודות". שאלה זו טרם הוכרעה והיא מעוררת קשיים שונים (ישראל גלעד, בעקבות פסק-דין עיזבון אטינגר - לשאלת הפיצוי הראוי על נזקי "השנים האבודות", עלי משפט ד' 47, 57-59 (תשס"ה)). נראה, כי הפרקטיקה שנהגה אף לאחר פסק הדין בפרשת אטינגר הייתה שלא להעניק פיצוי בגין רכיב "קיצבת הזיקנה האבודה" או "הפנסיה האבודה" (ראו, [ע"א 4906/06](#) עז' המנוח ביטון ליחי ז"ל נ' חברת החשמל בע"מ ([פורסם בנבו], 10.4.07), פסקה 3; [ע"א 4431/05](#) "המגן" - חברה לביטוח בע"מ נ' צרור ([פורסם בנבו], 10.8.06) (להלן - פרשת צרור), פסקה 6). כך או אחרת, על רקע מאפייניה של קיצבת הזיקנה דומה כי אין מקום להבחין, לעניין הפיצוי ב"שנים האבודות", בינה לבין הפסדי השתכרות. ככלל ניתן לומר, כי לאחר יציאתו של אדם לגמלאות מהווה קיצבת הזיקנה, כמו גם תקבולי הפנסיה, את מקור הכנסתו. בכך משמשים הם תחליף לשכר העבודה שהוא, דרך כלל, מקור הכנסתו העיקרי של אדם בשנות עבודתו. מבחינה זו, הפסד קיצבת הזיקנה או הפסד הפנסיה על רקע מותו של הניזוק (או קיצור תוחלת חייו) מהווה נזק ממוני הדומה באופיו להפסד ההשתכרות הנגרם כתוצאה מן המוות (או מקיצור תוחלת החיים). עיקרי ההנמקה אשר הובילה את בית משפט זה להכריע כי אובדן יכולת ההשתכרות בשנות העבודה האבודות מהווה נזק בר-פיצוי, תקפים אף ביחס לאובדן קיצבת הזיקנה ואובדן הפנסיה בשנות הזכאות האבודות. (שם, פסקה 12).

יוצא אפוא, כי בית המשפט העליון אינו סובר עוד כי פיצוי אשר נפסק בגין 46 שנות ההשתכרות מהווה את הפיצוי ההולם לכלל הפסדי ההשתכרות של קטין, אלא רק לשנות ההשתכרות האבודות.

47. כמו כן, לאחר מתן פסק הדין בהלכת פינץ (11.4.2006) שינה המחוקק באופן מהותי את הדין בכל הנוגע לזכויות הכלכליות של האדם העובד בהגיעו לגיל הפרישה. ביום 30.12.2007 נחתם צו הרחבה לביטוח פנסיוני מקיף במשק לפי [חוק הסכמים קיבוציים](#), [התשי"ז - 1957](#), אשר החיל את תחולתן של הוראות ההסכם הקיבוצי הכללי (7019/2007) שבין לשכת התאום של הארגונים הכלכליים לבין ההסתדרות הכללית החדשה האגף לאיגוד מקצועי ואגף הפנסיה, שנחתם ביום ט' כסלו תשס"ח (19.11.07), וקבע כי

ההוראות המורחבות שבתוספת יחולו על כל העובדים והמעבידים בישראל, החל מיום כ"ג טבת תשס"ח (01.01.2008).

אם במועד מתן פסק הדין בהלכת פינץ, תגמולי הפנסיה היו בגדר נעלם ואפשרות לא ודאית הדורשת הוכחה, הרי שהחל מיום 1.1.2008 תגמולי הפנסיה אינם שונים מקצבת הזקנה, ומהווים נכס ודאי לו היה זכאי המנוח, לולא מצא את מותו בטרם עת.

48. לאור שינוי המצב החקיקתי ולאור הפסיקה המפורשת בסוגיה דנן, אני קובע כי יש לפצות את התובעים גם בגין אובדן ההכנסות בשנים שתחילתן בהגיע המנוח לגיל פרישה וסופן בתום תוחלת חייו (להלן: "שנות גיל הזהב האבודות").

49. במידה והולכים אנו בתלם אשר הותווה בהלכת פינץ, לפיה אין לקבוע את מתווה חייו של המנוח על פי הנתונים הסטטיסטיים המפורסמים על ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה אלא יש להניח כי היה נותר גלמוד במשך כל ימי חייו, דנים אנו אותו לפי מצבו האישי במועד מותו, המנוח היה זכאי בשנות גיל הזהב האבודות ל- 30% משיעור קצבת הזקנה ותגמולי פנסיה (ששיעורם 70% מהשכר הקובע). במקרה דנן, לאור זניחת הטענה בדבר זכאות לאובדן קצבת הזקנה, זכאים התובעים לפיצוי בגין אובדן הכנסות הפנסיה בשנים האבודות.

49. בסיס השכר בשנות גיל הזהב האבודות הינו בשיעור 70% מבסיס השכר ברוטו בשנות ההשתכרות האבודות, בסך 7,533 ₪ לחודש (לאחר ניכוי מס הכנסה בשיעור 538 ₪).

תוחלת חייו של גבר יהודי, על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הינה 80 שנים בקירוב.

לאור האמור, אני פוסק לתובעים פיצוי בסך 69,547 ₪ בגין אובדן הכנסות המנוח בשנות גיל הזהב האבודות (7,533 ₪ X 30% X 129.0454 מקדם היוון מגיל 67 ועד תוחלת חיים X 0.238475 מקדם היוון כפול עד הגיע המנוח לגיל 67).

סיכום הפיצויים

50. להלן ריכוז הפיצויים:

בראש הנזק של כאב וסבל – 42,208 ₪.

בראש הנזק של הוצאות קבורה ולוויה – 9,732 ₪.

שיפוי בגין התשלום לאמבולנס – 648 ₪.

בראש הנזק של אובדן השתכרות בשנים האבודות – 802,724 ₪.

בראש הנזק של אובדן הכנסה בשנים שלאחר גיל הפרישה – 69,547 ₪.

אגרת בית המשפט

51. הנתבעת עותרת כי בית המשפט יורה במפורש כי עליה לשאת רק בשיעור אגרת בית משפט השלום, לאור הסכום שראוי שיפסק לזכות התובעים, וזאת על אף שהדבר קבוע במפורש בתקנות האגרות.

תקנה 5(ג) [לתקנות בתי המשפט \(אגרות\), תשס"ז-2007](#), קובעת כך:

התנהל ההליך בבית משפט מחוזי, וסכום הפיצוי שנפסק או שבעלי הדין התפשרו עליו נמוך משישים אחוזים מתחום סמכות בית משפט השלום ביום הבאת ההליך, ישלם הנתבע, על אף האמור בתקנת משנה (ב)(4) או (5), את האגרה כשיעורה בבית משפט שלום, והתובע ישלם את האגרה החלה בבית המשפט המחוזי.

היות שהסכום הפסוק נמוך מ- 1,500,000 ₪, הרי שיש להחיל את הוראת תקנה זו, ואני מקבל את בקשת הנתבעת.

תוצאה

52. אני מקבל את תביעת המנוח זהר דפן ז"ל והוריו, ומורה לנתבעת לפצותם בסך 924,859 ₪ כמפורט לעיל.

הנתבעת תישא בשכ"ט עורך דינם של התובעים בשיעור 13% בתוספת מע"מ.

הואיל והנתבעת הודתה כבר בתחילת ההליך בסכום הפיצויים הנטען, למעט בטענות שנטענו כנגד ההלכה הפסוקה, ועיקר ההליך נסוב סביב טענות אלו בלבד ורובן נדחו על ידי, אני סובר שאין זה ראוי כי הנתבעת תישא במלוא הוצאות התובעים, ובוודאי לא בהוצאות המומחה מטעמם. לפיכך אני פוטר את הנתבעת מתשלום הוצאות המומחה מטעם התובעים ומחייבה לשאת באגרת בית המשפט, בהתאם לתקנה 5(ג) לתקנות האגרות, ובמחצית יתר הוצאות התובעים.

הסכום הפסוק, שכ"ט עורך הדין והוצאות המשפט, ישולמו תוך 30 יום, שאם לא כן יישאו ריבית והצמדה כחוק ממועד מתן פסק הדין ועד ליום תשלומם בפועל.

ניתן היום ה' בשבט תש"ע (20 בינואר 2010), בהיעדר הצדדים.
המזכירות תשלח עותק פסק הדין לב"כ הצדדים.

יוסף שפירא - שופט